

Маргарита Володарська

кандидат філологічних наук

Льотна академія Національного авіаційного університету

м. Кропивницький

КОНЦЕПТ “TROUBLE” В ЦИКЛІ ОПОВІДАНЬ М. БОНДА: ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Комерційний успіх 13-томного проекту М. Бонда [6] був не останньою мірою спричинений гумористичною тональністю циклу: маркер “funny story” позиціонується в рецензіях англійських, а згодом і закордонних читачів як головний імператив при виборі книги. Однак, попри застосування письменником широкого спектру мовних ресурсів для відтворення ситуативного жарту, заголовки багатьох оповідань є стилістично нейтральними, і можуть бути розглянуті крізь призму комічного хіба лише ретроспективно. Нейтральними – якщо не брати до уваги момент прегнантності тексту новизною на початку 1960-х років, коли для англomовного реципієнта онім «Падінгтон» був передусім топонімом. Контамінація неживого суб’єкту й активного предикату [7, с. 562] видавалася дивною, однак доволі оптимістичною, та, імовірно за все, викликала у маленького читача посмішку. Приміром, назва “Paddington Turns Detective” / «Падінгтон стає детективом» в контексті українських реалій могла нести той же заряд комізму, як і твердження на зразок «Хрещатик стає детективом». Втім, вірогідна обізнаність дорослого реципієнта зі значенням ідіоми “to dance the Paddington frisk” («бути повішаним»), пов’язане з використанням у минулому площі біля вокзалу як місця масових страт [8, с. 264]) актуалізувала амбівалентне забарвлення топоніму, додаючи, особливо з огляду на трагічні події 1958 року у Нотінгемі, фразам “Paddington Prepares”, “Paddington Saves the Day”, “Paddington hits out” виразного відтінку чорного гумору. Розуміння І. Є. Бондарем-Терещенком лакуарності таких заголовків оприявнюється у доповненні оніму «Падінгтон» дескриптивним номінативом «ведмедик з Дрімучого Перу». Цей мікро-коментар,

хоча і дискусивний з точки зору еквівалентності, є, тим не менш, цілком прийнятним: адже часопросторова відстань між англійським адресатом першодруку та сучасним українським читачем перешкоджає дешифруванню у назві антитези «неживе – живе», і відтак, унеможлиблює виконання заголовком раніше закладеного гумористичного потенціалу.

Відлунням ситуативного гумору є досить частотна поява у назвах лексеми “trouble”, імпліцитно дотичної до постаті Падінгтона. Вхідження компоненту “trouble” до складу концепту «інакшість» віддзеркалювало загальнонаціональні тенденції кінця 1940-х початку 1960-х років, коли внаслідок колоніальних війн та подальшою втратою Британією колоній було створено міф про загрозу порядку й національній ідентичності з боку чужинця-мігранта [10, р. 557-558]. М. Бонд інтенсифікує суспільні перестороги, повторюючи використання слова “trouble” в заголовках оповідань кожного нового тому протягом 1959 – 1962 років, – тим виразнішим для читача постає контраст між очікуваним і реальним, між мізерністю причини («комічні витівки звірятка») та викликаним нею галасом. Гіперсемантизація слова “trouble” відбувається, в тому числі, і за рахунок накопичення в текстовій площині тих авторських сигналів, які дають уявлення про амбівалентність і багатоаспектність поняття: “trouble” – нещастя і “trouble” – «неприємність», “trouble” – «небезпека з боку мігранта» й “trouble” – небезпека для мігранта.

Конденсована амбівалентність концепту “trouble” розпадається в українському перекладі на окремі семантичні складники, зокрема, і з відверто-негативною конотацією: «неприємність» («**Неприємності** в будинку тридцять два» [2] / **Trouble** at Number Thirty-Two [6]), «проблема» («**Проблеми** в аеропорту» [1] / “**Trouble** at the Airport” [6]).

Компонент «неприємність», без сумніву, наявний у досліджуваному концепті, однак Бондове “trouble”, характеризуючись здатністю перетворюватись кожного разу на свою антитезу, навряд чи може бути зведене до «неприємності». Переклад А. Глебовської й К. Сиверцевої тяжіє до іншої екстремі – зміна назви з метою вилучення проблемного елемента й уникнення контроверсійності прочитань. Так

заголовок “Trouble at Number Thirty-two” розчиняється у «Білому ведмеді», внаслідок чого акцент зміщено з оцінки події (“trouble”) на її евфемізовану сутність (виконання Падінгтоном ролі сніговика). Такі семантичні зсуви, що виникають в результаті використання перекладачем права адаптувати дитинно-орієнтований текст [9], провокують деформацію соціокультурного коду. Адже саме на етапі першого виведення лексеми у заголовок (“Trouble at Number Thirty-Two”) можна спостерігати процес акумулювання додаткових відтінків у семантиці стереотипного “trouble” і, як наслідок – зміну фокалізації: «Інший» – не джерело негараздів, а їх перманентний об’єкт. Прийнятнішим з точки зору відтворення Бондової ідеї “trouble” видається запропонований А. Глебовською й К. Сиверцевою варіант «переполох», котрий має досить широку амплітуду коливань змісту: від «раптової тривоги» до «метушні» [4] і, за посередництва останнього компонента, виявляє здатність імплікувати мотив «багато галасу з нічого» [5, с. 148].

Реалізація цього мотиву на рівні заголовку репрезентована і в оповіданні “Something Nasty in the Kitchen” (у збірці “*Paddington Helps Out*”, 1961). Перекладні варіації: «Страхіття на кухні» (І. Є. Бондарь-Терещенко), «Чудо-юдо в кухне» (А. Глебовська). “Something Nasty” («страхіття») – це химера, котра примарюється ведмедикові на кухні, хоча насправді гармидер було спричинено власними кулінарними спробами Падінгтона. Але “nasty” – це і клішоване таврування тубільця у пригодницькому романі періоду розквіту імперії, відроджене медіа-імперативами повоєнної доби. Звісно, чергову проекцію стереотипних уявлень на образ «Іншого»-іноземця ще треба розгледіти. Однак навіть за відсутності у потенційного читача фонових знань, гумористичний ефект від «перетворення очікуваної загрози на ніщо» (коли переформатувати трохи, слідом за В. Проппом, відоме висловлювання І. Канта) [Цит. за: 5, с. 144] збережено, зокрема, і у перекладах. Причому в російській версії гумор відтворено у самому заголовку «Чудо-Юдо в кухне», і не лише засобами фонетичної редуплікації. Домінування компонентів «чудак», «проказник», «затейник», «шутник» над поодиноким випадком «дикарь» [3, с. 630] в семантичному колі слова «чудо» викриває істину природу «чудовиська»-Падінгтона; раптове усвідомлення

контрасту між удаваним і справжнім провокує сміх. До того ж, перенесення прадавнього слов'янського Чуда-юда в реалії сучасної англійської кухні (вочевидь, замалої для архаїчної істоти і у буквальному, і в переносному сенсі) є для маленького реципієнта несподіваним, і тому комічним. У такому аспекті доцільним було б використання зменшувального суфіксу в українській назві – «страховисько», адже «страхіття», взяте безвідносно до контексту, лишає небагато перспектив для гумористичних асоціацій.

Труднощі відтворення при перекладі Бондового “trouble” зумовлені, з одного боку, здатністю концепту акумулювати цілий блок соціокультурних уявлень, породжених актуальними для Британії 1950-1960-х років проблемами «інакшості», а з іншого – потребою пошуку адекватних шляхів трансляції цих уявлень у новий дитинно-орієнтований текстовий простір. Спроби подолати це протиріччя подеколи виводять наратив М. Бонда на межу перекладності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бонд М. Падінгтон за кордоном / Пер. з англ. І. Є. Бондаря-Терещенка. Харків: Ранок. 2014. 108 с.
2. Бонд М. Усе про Падінгтона / Пер. з англ. І. Є. Бондаря-Терещенка. Харків: Ранок. 2015. 108 с.
3. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. С.-Петербург-М.: Типография М. О. Вольфа. 1882. Т. 4. 704 с.
4. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. М.: Русский язык. 2000. URL: <https://www.efremova.info/>. (Дата звернення: 1.03.21)
5. Пропп В. Проблемы комизма и смеха. М.: Лабиринт. 1999. 288 с.
6. Bond, Michael. Paddington Complete Novels. Harper Collins Children's Books. 2013.
7. Etkind, A. Поэтика заглавий. *Revue des études slaves*. 1998. Tome 70. Fascicule 3. L'espace poetique. En hommage à Efim Etkind. P. 559-565.
8. McLynn, Frank. *Crime and Punishment in Eighteenth Century England*. New York: Routledge. 1989.

9. Shevit, Z. Translation of Children's Literature as a Function of its Position in the Literary Polysystem. Translation Theory and Intercultural Relations. Poetics Today (Special Issue). Vol. 2. No 4. 1981. P. 171-179.

10. Webster, W. "There'll always be an England": Representations of Colonial Wars and Immigration, 1948-1968. Journal of British Studies. 2001. Vol. 40. P. 557-584.